

دانشگاه فرهنگیان
فصلنامه علمی تخصصی
پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی
دوره چهارم، شماره سوم، پائیز ۱۴۰۱

تحلیل جامعه‌شناختی رابطه میان استفاده از فناوری‌های نوین
اطلاعاتی و ارتباطی و بازتعریف هویت جنسیتی (مورد مطالعه: دانشجویان
دختر دانشگاه بوعلی سینا همدان)

ارسال: ۱۴۰۱/۰۶/۱۷
پژوهش: ۱۴۰۱/۱۱/۰۷
جمشید سروری^۱
هیدا طوافی^۲

چکیده

پژوهش حاضر باهدف مطالعه جامعه‌شناختی تعیین رابطه میان استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی و بازتعریف هویت جنسیتی در بین دختران دانشجو در دانشگاه بوعلی سینا همدان انجام شده است. تحقیق به روش پیمایشی و با استفاده از تکنیک پرسشنامه به اجرا درآمده است. چارچوب نظری این مطالعه رهیافت ترکیبی در حوزه استفاده از فناوری و رسانه‌های جدید و بازتعریف هویت جنسیتی از گیدنز و گافمن است. جامعه آماری آن شامل کلیه دانشجویان دختر مشغول به تحصیل در دانشگاه بوعلی سینا که در امتحانات ترم دوم (نیمسال ۴۰۰۲) در دانشگاه حضور داشته‌اند، است و حجم نمونه با استفاده از فرمول عمومی کوکران ۳۶۶ نفر و نمونه‌ها به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای متناسب با حجم نمونه انتخاب شده‌اند. نتایج توصیفی نشان می‌دهد که پاسخگویان در سطح متوسط بالا (۳/۷) از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی استفاده می‌کنند. همچنین در سطح بالا (۴/۶) به بازتعریف هویت جنسیتی می‌پردازند. نتایج آزمون همبستگی نشان از معنادار بودن رابطه استفاده از فناوری نوین ارتباطی و اطلاعاتی و بازتعریف هویت جنسیتی (۰/۴۱) دارد. همچنین همبستگی مثبت و معناداری میان هر یک از

۱. مربی گروه آموزشی علوم اجتماعی دانشگاه فرهنگیان همدان، ایران.

۲. دانشجوی دکتری گروه آموزشی علوم اجتماعی، دانشگاه فرهنگیان همدان. (نویسنده مسئول).

tavafi8997@gmail.com

ابعاد متغیر فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی با ابعاد بازتعریف هویت جنسیتی تأییدشده است.

واژگان کلیدی: بازتعریف هویت جنسیتی، جهانی‌شدن، فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی، دختران،

همدان

۱- مقدمه و بیان مسئله

بخش مهمی از وجود هر انسانی، هویت^۱ است و زندگی شخصی و اجتماعی هر فردی تحت تأثیر هویت وی قرار دارد. هویت به‌عنوان سازمانی زنده و پویا است که عناصر آن در یکدیگر تأثیر و تأثر متقابل دارند، از جمله این عناصر، جنسیت است (لربر^۲، ۲۰۰۰). هویت جنسیتی^۳ را به معنای مردانگی یا زنانگی تعریف می‌کنند (کارلسون^۴، ۲۰۱۰). هویت جنسیتی آن بخش از رفتارها و نگرش‌های فرد نسبت به جنسیت خویش است که تحت تأثیر شرایط فرهنگی اجتماعی شکل می‌گیرد. این به آن معناست که هویت تحت تأثیر عوامل محیطی فرد ساخته می‌شود (ریبسی و همکاران، ۱۳۹۴). از مفهوم هویت جنسیتی استدلال می‌شود که آنچه به‌عنوان زنانگی و مردانگی در جامعه وجود دارد، ازلی و ابدی نبوده و تاریخ‌مند است. نکته دیگر درباره تعریف هویت به معنای عام و هویت جنسیتی به معنای خاص این است که هویت، از طریق تعامل اجتماعی شکل گرفته و از مجرای کارگزاران جامعه‌پذیری به افراد منتقل می‌شود و افراد از طریق این هویت، در بیشتر موارد به بازتولید ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهایی می‌پردازند که محیط اجتماعی برای دختر و پسر مشخص کرده است (جنکیز^۵، ۱۳۸۱: ۹۸).

هویت جنسیتی خاصیتی فرآیندی داشته و در فرآیند کنش متقابل (که افراد جامعه فاعلان^۶ آن را ایجاد کرده‌اند)، شکل می‌گیرد. می‌توان شبکه‌های اجتماعی مجازی^۷ و فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی را ابزار مناسبی در این زمینه به حساب آورد. تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی با فراهم آوردن امکان پیدایی جامعه شبکه‌ای^۷، نه تنها به افراد و جوامع در قالب‌هایی تازه، هویت‌های تازه بخشیده، بلکه رفتار ما را

-
۱. Identity
 ۲. Lerber
 ۳. gender identity
 ۴. Carlson
 ۵. Jenkis
 ۶. network Social
 ۷. Network Society

نسبت به خود، دیگران و جهان تغییر داده است (اولسون^۱، ۱۳۷۷: ۵). کاربر اینترنت با گشت‌وگذار در جهان مجازی با روش‌های گوناگون زندگی جدید جهانی آشنا می‌شود و به این ترتیب شهروندان جامعه جهانی از اتخاذ یک موضع خاص به عبارتی هویت ثابت سرباز می‌زنند. زیرا ارزش‌ها و روش‌های متنوعی در پیش روی‌شان وجود دارد (صانع پور، ۱۳۹۰: ۱۱۸).

مباحث مربوط به دختران، هویت جنسیتی، شکل‌گیری و تغییر آن از جمله حوزه‌هایی است که در سال‌های اخیر در محافل دانشگاهی و سیاسی - اجتماعی جامعه ایران، گسترش بسیاری یافته است. این امر تا حدود بسیاری بازتاب دگرگونی در زندگی اجتماعی است که سبب شده در پرتوی تازه به تفاوت‌های از پیش برقرار شده بین هویت و شیوه‌های رفتار نوعی زن و مرد نگرسته شود. افزایش تحصیلات زنان و مشارکت آن‌ها در کارهای درآمدزا از سویی سبب کاهش مطلوبیت الگوی زن سنتی می‌شود و از سوی دیگر سبب دشواری در هماهنگ کردن نقش‌های سنتی و قدیمی با نقش‌های جدید می‌شود و می‌تواند به تعارض هویتی زنان منجر شود (پیشگامی فرد، ۱۳۹۰: ۵). به‌ویژه در بخش‌هایی از جامعه که بیشتر در معرض این تغییرات فرهنگی قرار گرفته‌اند. از آنجاکه هویت شرط لازم زندگی اجتماعی است و ارتباط معنادار و مستمر زنان با یکدیگر و با جامعه بدون آن ممکن نیست تنها راه حل بازتعریف و بازسازی هویت زنان توسط خود آن‌ها است (ساروخانی و رفعت جاه، ۱۳۸۳: ۶). زیرا که زنان در میان گروه‌های جامعه به‌ویژه در مقایسه با مردان از نظر هویت‌یابی با چالش‌های بیشتری روبه‌رو هستند، زیرا منابع چندانی برای معنا بخشی و تعریف خود در دسترس ندارند. منابع هویتی زنان بیشتر ناشی از جنسیت یا طبقه همسران و پدران آن‌ها بوده و همواره به سرچشمه‌هایی ارتباط دارد که هژمونی مردانه آن را جهت می‌بخشد. مجاری گوناگون رسانه‌ای، دنیای مجازی، تبلیغات، جنبش‌های دفاع از حقوق زنان در عرصه‌های اجتماعی، سیاسی، آکادمیک و غیره آنان را در فضاهای نسبتاً متفاوتی قرار می‌دهد که در زندگی روزمره گرچه امکان حرکت در آن‌ها را ندارند، اما می‌توان آن‌ها را با فضاهای واقعی - که ناگزیر از حرکت در آن‌ها هستند، مقایسه کرد (نقدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۶).

هویت جنسیتی، نخستین هویت فردی است که در اوان کودکی شکل می‌گیرد و در برابر تغییرات مقاومت بیشتری نشان می‌دهد. هویت جنسیتی بیشتر از هر گروهی برای جوانان، خصوصاً دانشجویان مسئله‌ساز است. با توجه به جهانی‌شدن و انقلاب ارتباطات، پیدایش روزافزون فناوری‌های ارتباطی نوین، افزایش سطح آگاهی عمومی، موقعیت جغرافیایی، دختران دانشجو در حال تجربه نوعی گذارند و امکان بازاندیشی و رودررو شدن عناصر اجتماعی و فرهنگی هویت‌ساز در آنان وجود دارد. همچنین فرآیند جهانی‌شدن و برخورداری از هویتی چندپاره می‌تواند موجب گم‌گشتگی و ازهم‌گسیختگی دختران حاضر در شهر همدان و خانواده‌های آنها شود؛ با توجه به مباحث مطرح شده، این ضرورت احساس می‌شود که تأثیر استفاده از این فناوری‌های نوین بر شکل‌گیری و بازتعریف هویت جنسیتی دختران دانشجو در دانشگاه بوعلی سینا به‌عنوان اهرم‌های مهم و اساسی جامعه خویش که هم نقش‌های مادری، همسری در درون خانواده و هم نقش‌ها و وظایف شغلی و مدیریتی در جامعه را در آینده بر عهده خواهند داشت مورد مطالعه قرار گیرد. بنابراین تحقیق درصدد پاسخگویی به این پرسش است که آیا بین استفاده دانشجویان دختر دانشگاه بوعلی سینا از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی و بازتعریف هویت جنسیتی آنها ارتباطی وجود دارد؟

۲- پیشینه تحقیق

۲-۱- تحقیقات داخلی

بهشتی و همکاران (۱۴۰۰) در تحقیق خود با عنوان مدل‌سازی تأثیر رسانه‌ها بر انتظارات نقش جنسیتی، مورد مطالعه: افراد ۱۵ سال به بالا شهر یا سوچ به بررسی این تأثیرات پرداخته‌اند. نتایج حاکی از معنادار بودن اثر میزان اعتماد به تلویزیون، سن، سرمایه فرهنگی، میزان استفاده از تلویزیون، میزان مصرف ماهواره، میزان اعتماد به ماهواره بر میزان انتظارات نقش‌های جنسیتی است. یوسف وند و همکاران (۱۳۹۹) نیز در تحقیق خود با نام از مقاومت تا پذیرش کلیشه‌های جنسیتی در میان دختران بلوچ (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه ولایت ایرانشهر) به این نتیجه رسیدند که میزان مقاومت در برابر کلیشه‌های جنسیتی در سطح پایینی برآورد شده است و علت این امر دسترسی اندک به رسانه‌های اجتماعی جدید، میزان دین‌داری بالا، رضایت فرد از شرایط زندگی و سطح پایین فعالیت‌های مدنی مثل عضویت در انجمن‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد است. رهبر مهر پو و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان تبیین رابطه شبکه اجتماعی مجازی

اینستاگرام و بازتعریف هویت جنسیتی زنان به بررسی رابطه میان این دو پرداخته‌اند. نتایج نشان از آن دارد میان مدت زمان عضویت در اینستاگرام، میزان استفاده از اینستاگرام و درنهایت، انگیزه و هدف استفاده از شبکه مذکور و بازتعریف هویت جنسیتی، رابطه مستقیم و معنادار وجود دارد. نیک‌خواه و منصوریان راوندی (۱۳۹۶) پژوهشی را با عنوان ابزارهای جهانی شدن و هویت جنسیتی (مورد مطالعه: شهروندان ۱۵-۴۵ سال شهر کاشان) مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج حاکی از تأیید رابطه میان استفاده از اینترنت و هویت جنسیتی در بین زنان و مردان است. این در حالی است که میزان و استفاده ماهواره رابطه منفی با هویت جنسیتی زنان داشته است. احیایی و مبارک بخشایش (۱۳۹۵) در تحقیق خود با عنوان تحلیل رابطه استفاده از شبکه اجتماعی فیس‌بوک با هویت جنسیتی در بین دانشجویان دانشگاه تبریز به بررسی این مهم پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش، حاکی از آن است که هویت جنسیتی کاربران، تحت تأثیر عضویت در فیس‌بوک قرار دارد. رضا پور و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله خود با عنوان بررسی رابطه جامعه‌پذیری و هویت جنسیتی (مطالعه موردی دانشجویان دختر دانشگاه پیام نور دزفول) این نتایج را دریافتند که بین متغیر هویت جنسیتی دختران و متغیرهای مشتق آگاهی اجتماعی، شبکه روابط اجتماعی و قدرت تصمیم‌گیری رابطه معنادار وجود دارد. کریمی (۱۳۹۴) در پژوهش خود با عنوان بررسی تأثیر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی بر بازاندیشی هویت جنسیتی (مطالعه موردی: جوانان شهر تهران) بر اساس یافته‌های تحقیق به این نتایج دست یافتند که بین میزان استفاده از وسایل ارتباط جمعی و بازاندیشی هویت جنسیتی رابطه وجود دارد.

۲-۲- تحقیقات خارجی

آرامندیا مونتا و همکاران^۱ (۲۰۲۰) پژوهشی با عنوان کلیشه‌های جنسیتی در تبلیغات ویدیویی دیجیتال انجام داده‌اند. نتایج نشان است که هیچ ارتباط آماری معنی‌داری بین جنسیت و هر یک از ده ویژگی مورد مطالعه (نحوه ارائه، اعتبار، نقش، سن، نوع استدلال، نوع پاداش، نوع محصول، پس‌زمینه، تنظیم و اظهار نظر نهایی) وجود ندارد. علی‌شاهی و همکاران (۲۰۱۹) در مقاله‌ای با عنوان چشم‌انداز بحران هویت در عصر جهانی‌شدن، به بررسی تأثیر این پدیده بر هویت افراد پرداخته‌اند. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد فضای

1. Aramendia-Muneta & et al

مجازی در شبکه‌های اجتماعی باعث ایجاد بحران هویت در بین طیف گسترده‌ای از جوانان شده است. سونگ^۱ (۲۰۱۹) در مقاله خود با عنوان او باید خجالتی شود، فرهنگ، جنسیت و عدم مشارکت را در بین دانشجویان دختر سعودی به روند جامعه‌پذیری دانشجویان دختر سعودی می‌پردازد. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که بین تصویر ایدئال از زن سعودی با آنچه دانشجویان زن هستند تمایز وجود دارد و این مسئله همیشه باعث شرمساری آن‌ها می‌شود. ترس از قضاوت در هویت زنان وجود دارد و آنجایی که زنان پای بند به هنجارهای غالب هستند به عدم مشارکت آن‌ها در کلاس درس منجر می‌شود. دباستوتی داسگپتا^۲ (۲۰۱۸) در پژوهش خود تصویر جنسیتی در عصر شبکه‌های اجتماعی: بحثی تحلیلی، اعلام داشته است رابطه جنسیت و رسانه بسیار قدیمی است. بازنمایی‌های رسانه‌ای به‌وضوح نشان می‌دهد که رسانه‌های مختلف چگونه نقش‌های جنسیتی را به تصویر می‌کشند. بازنمایی جنسیتی از رسانه‌ها در سراسر جهان حول محور کلیشه‌ای می‌چرخد: تصویری از مردانگی و زنانگی. در طول تاریخ محتوای کلیشه‌های جنسیتی در رابطه با تغییرات تاریخی در روابط زن و مرد است و رسانه‌ها برای مدت طولانی در حال تقویت مفهوم کلیشه‌ای جنسیتی هستند. با ظهور اینترنت، تغییرات به‌آرامی اما به‌طور پیوسته در قالب‌های کلیشه‌ای مشاهده شده است. کریمی (۲۰۱۵)، در پژوهشی با عنوان هویت و فضای مجازی زنان ایرانی به مسئله شکل‌گیری هویت جنسیتی زنان در فرایند جهانی‌شدن می‌پردازد. این مقاله ابتدا به بررسی دیدگاه‌های نظری در مورد فضای سایبری در تعریف هویت و ارتباط آن با جنسیت می‌پردازد. سپس شکل‌گیری هویت زن و عناصر آن در رابطه با رسانه‌ها مورد تأمل قرار می‌گیرد. مهم‌ترین هدف این تحقیق، بررسی هویت جنسیتی زنان و ارتباط آن با رسانه‌ها، به‌ویژه رسانه‌های مدرن مانند اینترنت است.

تحقیقاتی که هم در داخل کشور و هم در خارج کشور انجام شده‌اند به بررسی تأثیر شبکه‌های مجازی و رسانه‌های مختلف بر هویت جنسیتی افراد (اعم از زنان و مردان) پرداخته‌اند. اما در تحقیق حاضر هدف ما تحلیل جامعه‌شناختی در زمینه رابطه میان استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی با بازتعریف هویت جنسیتی در دختران دانشجو است. از آنجایی که تحقیقات اندکی پیرامون هویت جنسیتی دانشجویان دختر

۱. Song

۲. Debastuti Dasgupta

انجام گرفته است و همچنین دانشجویان از اقشار مهم جامعه و به‌عنوان یکی از منابع مهم هنجار سازی هستند و در آینده جامعه نقشی اساسی بر عهده‌دارند، پژوهش حاضر به مطالعه هویت جنسیتی این قشر پرداخته است. درست است که وسایل نوین ارتباطی و اطلاعاتی بر هویت افراد اثر گذاشته‌اند ولی باعث ایجاد بازاندیشی و بازتعریف هویت این افراد خصوصاً دختران در سنین جوانی نیز شده است. همچنین در تحقیقات انجام شده پیرامون هویت جنسیتی و اثرپذیری آن از رسانه‌ها بیشتر به نوع و میزان استفاده از رسانه‌ها و وسایل ارتباطی پرداخته شده است ولی در تحقیق حاضر سعی شده است علاوه بر این متغیر، عوامل دیگری را از جمله دوره‌های آموزشی رایانه، استفاده از نرم‌افزارهای مختلف، مصرف رسانه‌های جمعی نیز مورد بررسی و تحلیل قرار داده شود.

۳- چارچوب نظری تحقیق

از نظر گیدنز هویت عبارت است از خود، آن طوری که شخص، خودش را تعریف می‌کند و به آن آگاهی دارد. به اعتقاد وی، عناصر خرد و کلان در یک پروژه تکمیلی به سر می‌برند. او با توجه به مفهوم ساختاربندی^۱، نوعی رابطه دوجبهی بین ساختار و عامل می‌بیند. ساختارها قواعد و منابعی هستند که کنشگران اجتماعی در بستر تعاملی به کار می‌برند و این بستر در مکان و زمان گسترده شده است. بنابراین، در رویکرد مدرن و در جریان جهانی‌شدن، هویت ساخته‌وپرداخته ظرف زمان و مکان است. در جریان تغییرات در طول قرن اخیر، ما شاهد تغییر هویت مبتنی بر مکان به هویت‌های در حال تغییر (در حال گذار) هستیم. بنابراین در این رویکرد هویت در حال تغییر، پویا، رابطه‌ای و ترکیبی است. به‌عبارت‌دیگر خودی که در موقعیت‌های واقعی نمود می‌یابد سیال و دارای ترجیحاتی تغییرپذیر است (گیدنز، ۱۳۷۷). در واقع، جهانی‌شدن دربرگیرنده چند فرآیند نسبی شدن است که در جریان آن دیدگاه‌های ویژه پابرجایی خود را از دست می‌دهند. بنابراین، جهانی‌شدن تبدیل مرجع‌های فردی به مرجع‌های عام و فراملی است. برآیند این پیوندها نسبی شدن هویت‌ها و نسبی شدن جوامع ملی است (رابرتسون، ۱۳۸۲). البته، شایان‌ذکر است که جهانی‌شدن نیرویی برای همگن‌سازی ساده نیست که از طریق آن بتوان هویت‌ها را از بین برد. در واقع، تأثیر کلی جهانی‌شدن بر

۱. Structuration

هویت، بیش از آنکه شکل همگن کننده داشته باشد، بی‌ثبات کننده است. بر این اساس سخن از فشردگی پدیدارشناسانه زمان و مکان می‌رود که نتیجه به‌کارگیری فناوری‌های جدید اطلاعاتی و ارتباطاتی است. در حقیقت، فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطاتی در سیالیت هویت‌ها نقش بی‌تأثیرگذار دارند زیرا این رسانه‌ها با ایجاد تجربه باواسطه (درگیری تأثیرهای زمانی / مکانی دوردست با تجربه حسی انسان) احساس تازه‌ای را از همبستگی و تجمع و تفاوت‌ها در بین مردم نقاط مختلف جهان به وجود می‌آورند. بنابراین، با استفاده از فناوری‌های جدید اطلاعاتی، پیوندهای میان فعالیت اجتماعی و جای‌گیری آن در زمینه‌های خاص حضور قطع شده و ساختار این روابط در راستای پهنه‌های نامحدود زمانی و مکانی گسترش می‌یابد (گیدنز، ۱۳۷۷).

در نتیجه گسترش دایره تعاملات اجتماعی با استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطاتی، افراد از هویت‌های مدرن و جهانی آگاهی به دست می‌آورند. در عرصه هویت، این فناوری‌ها از جمله اینترنت از آن‌رو موجد امکان و فرصت‌اند که منابع و ابزارهای لازم برای ساخت هویت را بسیار افزون می‌نماید. گیدنز معتقد است فناوری‌های بسیار پیشرفته و کارآمد ارتباطی سبب جدایی مکان از زمان و فضا می‌گردد و این امکان را فراهم می‌آورند که زندگی اجتماعی در فضایی بسیار گسترده شکل بگیرد. توانایی مکان در محدود و مقید کردن روابط اجتماعی و گستره زمان - فضا و فضاوند شدن زندگی اجتماعی بر کار ویژه هویت‌سازی منابع هویت خصوصاً جنسیت تأثیر گذاشته است (عنبرین، ۱۳۸۸). بر این اساس، با برهم ریختن فضای انحصاری و از بین بردن مصونیت جنسیت؛ قابلیت و توانایی آن‌ها در زمینه‌ی هویت‌سازی سنتی را کاهش می‌دهد. در حقیقت اینترنت با خارج نمودن افراد از محدوده‌های جغرافیای خود (مکان‌زدایی) و از بین بردن زمان و همچنین فروریختن مرزها و افزایش ارتباطات بین دو جنس در هویت افراد تأثیر می‌گذارد. فناوری‌ها با ایجاد ظرفیتی بالا برای کنش متقابل با افراد دیگر و دریافت اطلاعات آن‌سوی زمان و مکان، به کاربران اجازه می‌دهد تا بی‌واسطه و بی‌هیچ محدودیتی از اطلاعات مختلف در مورد جنسیت خود استفاده کنند. با افزایش استفاده از ایمیل‌ها، چت روم‌ها، وبسایت‌ها و ... که امکان ارتباطات بی‌واسطه و با هزینه پایین را فراهم می‌کند به‌طور حتم اینترنت به‌عنوان یک منبع هویتی بااهمیت و بانفوذ

محسوب می شود که در هویت جنسیتی افراد تأثیر دارد (رضا دوست و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۴).

صرف وابستگی متقابل و درهم تنیدگی جهانی برای واقعیت یافتن جهانی شدن کافی نیست، بلکه انسان‌ها باید از امر جهانی و تعلق به جهانی یکپارچه آگاهی داشته باشند (رابرتسون، ۱۳۸۵) آگاهی از ارزش‌ها، و نگرش‌ها موجب بازاندیشی در عناصر سنتی زندگی می‌گردد و همچنین باعث می‌شود تا خود به صورت یک پروژه بازتابی یا تأملی درآید، که تنها از طریق نوعی بازنگری ژرف در مفهوم خود هویتی قابل درک و دریافت است. بازاندیشی فرآیندی است که از طریق ایجاد ظرفیت اجتماعی به افراد اجازه می‌دهد که به عقب برگردند و خود را دوباره (از نظر خاصیت و ماهیت) بررسی کنند، یا اینکه دوباره خود را در نظر آورده و درباره آن و عناصر ارزشی و نگرشی مرتبط با آن دوباره بازبینی انجام دهند (جنکیز، ۱۳۸۱). جنسیت مهم‌ترین عاملی است که به تجربه فرد سامان می‌دهد و آن را در خویشتن ادغام می‌کند. درحالی که خویشتن مهم‌ترین وجه هویت فردی است و بنیادی الگویی برای فهم هویت‌های بعدی به شمار می‌آید (خواجانه‌نوری و پرنیان، ۱۳۹۴).

به نظر گیدنز هویت انسان امروزی با انسان ماقبل مدرن تفاوت زیادی دارد و فرآیند هویت‌یابی تابع خصوصیات تجدد شده است. اهمیت شیوه‌ی زندگی در شکل‌گیری هویت، با توضیح پدیده‌ی جهانی شدن، بیشتر نمودار می‌شود. پیشرفت در فناوری‌های ارتباطی به‌عنوان مهم‌ترین منبع تجربه‌ی باواسطه در فرآیند هویت‌یابی، تأثیری عظیم بر هویت شخصی و همچنین بر ساختارهای روابط اجتماعی به‌جای گذاشته‌اند. با توسعه‌ی وسایل ارتباط جمعی، به‌ویژه ارتباطات الکترونیکی، تداخل توسعه‌ی هویت شخصی و نظام‌های اجتماعی تا حد موازین و معیارهای عام و جهانی بیش‌ازپیش محسوس شده است (گیدنز، ۱۳۷۸).

جهانی‌شدن فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی سبب شده است تا مردم در مناطق گوناگون از شیوه‌های زندگی، ارزش‌ها و هنجارهای رفتاری سایر مناطق جهان آگاه شوند. این امر می‌تواند به دگرگونی و یا تقویت شیوه‌های زندگی، ارزش‌ها و هنجارها بینجامد و در نهایت منجر به بازتعریف هویت جنسیتی زنان شود.

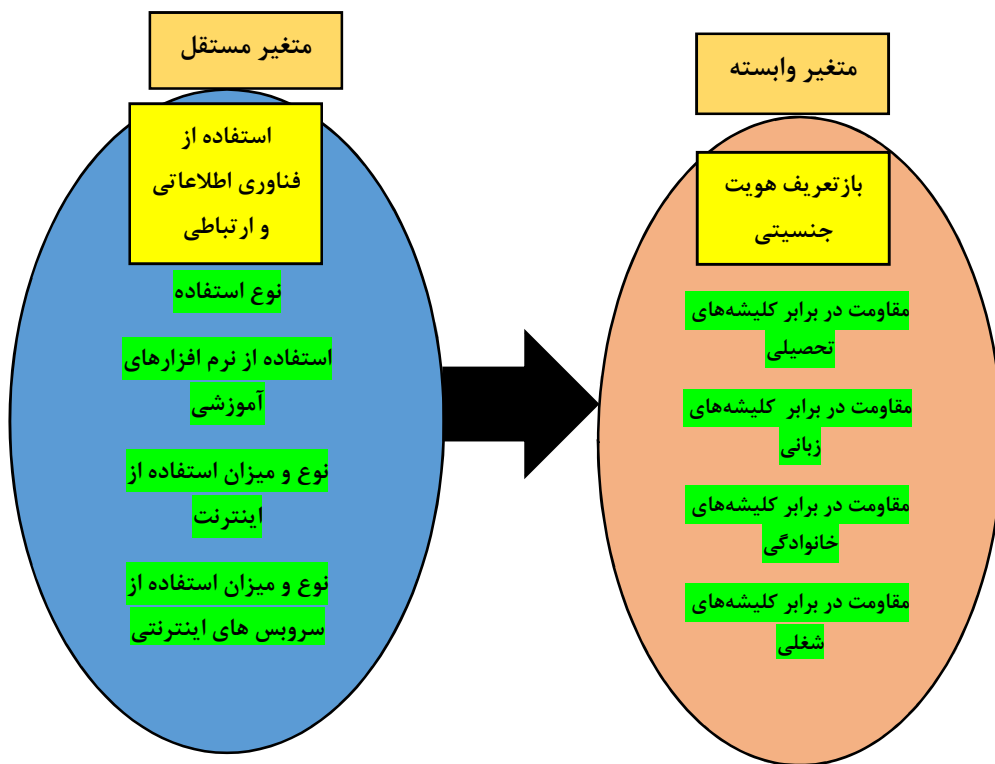
گافمن^۱ نیز معتقد است تولد مقطعی است که فرد تجسم یافته به جهان اجتماعی وارد می‌شود. تعیین هویت فردی کودک را در چارچوب هویت‌های جمعی جای می‌دهد. جنسیت یکی از رایج‌ترین اصول طبقه‌بندی فرصت‌های زندگی است و هویت جنسیتی نه یک هویت فردی که هویتی جمعی است. چراکه جنسیت همچون سایر رمزگان اجتماعی - فرهنگی مبتنی بر تفاوت‌های جنسیتی است و برای فرصت‌ها و تجربیات زندگی همه مردم متضمن الزاماتی است از این‌رو تفاوت‌های جنسی جنبه زیست‌شناختی و تفاوت‌های جنسیتی جنبه فرهنگی دارد (نرسیسیانس، ۱۳۸۳؛ به نقل از مهر پو و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۳). بنابراین منظور از هویت جنسیتی آن بخش از رفتارها و نگرش‌های فرد نسبت به جنسیت خویش است که تحت تأثیر شرایط اجتماعی و فرهنگی شکل می‌گیرد (جنکیز، ۱۳۸۱: ۱۰۲). این خویش‌تن و ذهن محصول تعامل با دیگران است. استفاده از رسانه‌های ارتباطی شامل آفرینش انواع جدید روابط اجتماعی و راه‌های تازه رابطه با خود و دیگران است. در باور افکار عمومی تعامل افراد جامعه با یکدیگر مسئولیت مراقبت از شوهر و فرزندان بر عهده زن است یک برساخته اجتماعی و تأمین مالی خانواده بر عهده مرد و سیاست‌های رفاه اجتماعی بر این فرض بنا شده که مردم این‌گونه زندگی می‌کنند و شیوه درست زندگی همین است (آبوت و والاس^۲، ۱۳۸۰: ۲۹۵). بازتعریف هویت جنسیتی اشاره به تعریف مجدد جنسیتی افراد دارد که بر اساس مقتضیات فرهنگی جوامع متفاوت از یکدیگر تعریف می‌گردد و در اجتماعی کردن جنسیتی دختران و پسران نقش برجسته‌ای بر عهده دارد. بر این اساس، فرد باکم رنگ نمودن تعریف دیگران از هویت جنسیتی و خصیصه‌های آن و مقاومت در برابر آن، به تعریف مجددی بر اساس مقتضیات و شرایط دوران جدید می‌پردازد.

بر اساس نظریات در باب هویت و نحوه شکل‌گیری و تغییر آن، نقش مهمی به فرآیندی بودن، ارتباطی بودن و بازاندیشانه بودن هویت داده شده است. این به این معنی است که اولاً هویت و مشخصاً هویت جنسیتی پدیده‌های ذاتی نبوده و سیال و متغیر است و با تغییر عوامل به وجود آورنده متحول می‌شود. حال اگر این تغییر همگام رخ ندهد،

۱. Goffman

۲. Abbott and Wallace

بحران هویتی رخ خواهد داد. تنها راه حل این بحران و تنش، بازتعریف و از نو شکل دادن به هویت است. همان طور که بیان شد، چون هویت دارای خاصیتی فرآیندی و ارتباطی است و در فرآیند کنش متقابل شکل می گیرد و باز تولید می شود، بنابراین، از آنجایی که فناوری های نوین ارتباطی و اطلاعاتی امکان ارتباطی جدید و متفاوتی در اختیار انسان ها قرار داده است، در ساحت نظر، میزان و نوع مصرف از این فناوری ها (نرم افزارهای آموزشی، استفاده از اینترنت، سرویس های اینترنتی و ...) منجر به بازتعریف هویت جنسیتی (مقاومت در برابر کلیشه های جنسیتی) متناقض شده و بحران هویتی را رفع کند. بر اساس چارچوب نظری بیان شده میتوان مدل نظری تحقیق را اینگونه رسم نمود و به طرح فرضیات تحقیق پرداخت.

شکل ۱: مدل نظری تحقیق

فرضیه اصلی: به نظر می‌رسد بین استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی نوین و بازتعریف هویت جنسیتی دختران دانشجو رابطه وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی:

- میان نوع استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی و هر یک از ابعاد بازتعریف هویت جنسیتی رابطه وجود دارد.

- میان استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی و هر یک از ابعاد بازتعریف هویت جنسیتی رابطه وجود دارد.

- میان نوع و میزان استفاده از اینترنت و هر یک از ابعاد بازتعریف هویت جنسیتی رابطه وجود دارد.

- میان نوع و میزان استفاده از سرویس‌های اینترنتی و هر یک از ابعاد بازتعریف هویت جنسیتی رابطه وجود دارد.

- میانگین میزان استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی و اجتماعی در بین دانشجویان مجرد و متأهل متفاوت است.

- میانگین میزان بازتعریف هویت جنسیتی در بین دانشجویان مجرد و متأهل، متفاوت است.

۴- روش‌شناسی تحقیق

در پژوهش حاضر، از روش پیمایشی^۱ از نوع کاربردی استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه دانشجویان دختر مشغول به تحصیل در دانشگاه بوعلی سینا که در امتحانات ترم دوم (نیمسال ۴۰۰۲) در دانشگاه حضور داشته‌اند، بوده است؛ طبق اطلاعات به دست آمده تعداد کل افراد جامعه مورد مطالعه ۷۳۲۰ نفر بوده که در سه مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در رشته‌های مختلف مشغول به تحصیل بوده‌اند. و حجم نمونه با استفاده از فرمول عمومی کوکران و روش نمونه‌گیری خوشه‌ای متناسب با حجم نمونه مورد مطالعه برابر با ۳۶۶ نفر انتخاب شدند. اطلاعات مورد نیاز از دانشجویان با استفاده از ابزار پرسشنامه جمع‌آوری شده است. سنجش سؤالات پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت بوده است که پاسخگویان به صورت بی‌نام اقدام به پر کردن آن کرده‌اند. در این تحقیق پس از تکمیل پرسشنامه در یک نمونه ۴۰ نفری اقدام به احتساب ضریب آلفای

۱. Survey

کرونباخ مقیاس پرسشنامه گردیده است و گویه های نامنا سب حذف و مجدداً محاسبه صورت گرفته است. برای گردآوری داده ها برای متغیر وابسته بازتعریف هویت جنسیتی از پرسشنامه ای که توسط ساروخانی و رفعت جاه (۱۳۸۳) ساخته شده بود، استفاده گردید. و برای متغیر مستقل استفاده از فناوری های نوین ارتباطی و اطلاعاتی از پرسشنامه استاندارد شده قاسمی (۱۳۹۱) استفاده شده است. یافته های پاسخگویان بر اساس آمار توصیفی و استنباطی و با به کارگیری از نرم افزار SPSS22 و با استفاده از آماره هایی چون: ضریب همبستگی پیرسون، آزمون t استفاده شده است. قبل از فرایند تحلیل استنباطی وضعیت نرمال بودن متغیرهای اصلی تحقیق به وسیله آزمون کلموگروف - اسمیرنوف (K-S) بررسی شده است. حجم نمونه این پژوهش با استفاده از فرمول عمومی کوکران در سطح دقت ۵٪، سطح اطمینان ۹۵٪ به تعداد ۳۶۶ نفر محاسبه گردیده است.

۴-۱- تعاریف نظری و عملیاتی متغیرهای تحقیق

۴-۱-۱- تعریف متغیر وابسته

بازتعریف هویت جنسیتی: میزان مقاومتی که زنان در برابر هویت های سنتی یا باورهای کلیشه ای جنسیتی از خودشان نشان می دهند (رهبر مهر پو و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۰۰). برای عملیاتی کردن این شاخص از پرسشنامه ساروخانی و رفعت جاه (۱۳۸۳) استفاده شده است. آن ها اذعان داشتند که به میزانی که زنان با این هویت ها و باورهای کلیشه ای درباره هویت زنان بیشتر مخالف ت کنند بیشتر در هویت جنسیتی خود تأمل کرده و به بازتعریف آن اقدام می کنند این باورهای کلیشه ای در چهاربعدی شغل، زبانی تحصیلی و خانوادگی جای داده شده و با مقیاس لیکرت توسط گویه های متعدد سنجیده شده اند. پاسخ ها شامل پنج گزینه کاملاً مخالف، مخالف، تا حدودی، موافق و کاملاً موافق بوده است. همچنین میزان آلفای کرونباخ هر یک از متغیرهای تحقیق در جدول ۱ بیان شده است که بیانگر مقدار مطلوب پایایی و ثبات درونی پرسشنامه است.

جدول شماره ۱: تعریف مفهومی و عملیاتی متغیر وابسته بازتعریف هویت جنسیتی

متغیر		گویه ها	مقدار آلفای کرونباخ
بازتعریف هویت جنسیتی	مقیاس لیکرت ۵ نقطه ای	شرکت زنان در فعالیتهای خارج از خانه باعث تضعیف نهاد خانواده و تربیت فرزندان می شود. زنان نمی توانند قاضی شوند چون احساساتی تر از مردان هستند کار طبیعی زنان خانه داری و بچه داری و کار طبیعی مردان تأمین مخارج زندگی است	۰/۷۸

		مردان هم وظیفه‌دارند بخشی از امور خانه و تربیت فرزندان را به عهده گیرند بهتر است زنان به‌جای فعالیت اجتماعی زمینه را برای مشارکت فعال‌تر مردان در جامعه مهیا سازند کار زنان در بیرون از خانه، زنان و جامعه را در مخاطره اخلاقی قرار می‌دهد حتی اگر مردان هزینه و مخارج زنان تأمین کنند استقلال مادی برای زن لازم است. زنان کمتر از مردان توانایی مدیریت و تصمیم‌گیری‌های مهم و حساس را دارند در شرا طی استخدامی برابر حق تقدم با مردان است . بسیاری از مشاغل را زنان در جامعه به همان خوبی مردان انجام می‌دهند؛ هچ کجا نباید زنان را رئیس و بالادست مردان قرار داد زنان نمی‌توانند مشاغل مهم سیاسی را بر عهده گیرند.		
۰/۶۹		مرد سایه سر زنش است؛ حرف مرد یکی است؛ زن تا زاید دلیر است و چون زاید مادر است. در خانه حرف آخر را مرد باید بزند. زنان را همین بس بود یک هنر/ نشینند و شیران تر.	مقاومت زنان در برابر کلیشه‌های زبانی	
۰/۷۷		اگر بچه‌ها شلوغ و نامرتب باشند تقصیر از مادر است نه پدر در امور خانواده برابری مرد و زن تا حدی خوب است اما همیشه حرف آخر را مرد آید بزند. بعضی از کارهای خانه مثل لباس شستن و جارو کردن از شأن مرد می‌کاهد؛ ۴ رابطه داشتن با جنس مخالف پیش از ازدواج برای زنان بسیار زشت‌تر است تا مردان مردان دارای عقل بیشتر و زنان دارای احساس بیشتری هستند. حق طلاق باید با مرد باشد چون زن احساساتی‌تر است. کدبانو و خانه دار بودن درست به اندازه شاغل بودن ارضا کننده است؛ رعایت اصول اخلاقی برای زنان مهم‌تر از مردان است	مقاومت زنان در برابر کلیشه‌های جنسیتی خانواده	
۰/۸۲		هوش پسران بیشتر از هوش دختران است؛ رشته‌های مهندسی و فنی و حرفه‌ای با طبیعت زنان ناسازگار است؛ بعضی‌ها معتقدند توانایی کار فکری زنان کمتر از مردان است، نظر شما چیست؟ بعضی‌ها معتقدند رشته‌هایی چون ادبیات، زبان و علوم انسانی با روحیه و توانایی زنان سازگاری بیشتری دارد، نظر شما چیست؟ بهتر است زنان رشته‌هایی را انتخاب کنند که در خانه داری و تربیت کودک به آنها کمک کند بعضی معتقدند زنان نمی‌توانند در رشته‌هایی چون ریاضیات و فلسفه موفق باشند شما چطور؟ تحصیلات دانشگاهی برای پسران مهم‌تر است تا دختران.	مقاومت زنان در برابر کلیشه‌های تحصیلی	

۴-۱-۲- متغیر مستقل

۱ استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی: عبارت است از فرایند تولید، ذخیره‌سازی، پردازش، نشر، دستیابی، انتقال و تبادل اطلاعات از طریق ظرفیت‌های مخابراتی و رسانه‌هایی از قبیل رادیو، تلویزیون و تکنیک‌هایی مانند رایانه و ارتباط تلفنی که استفاده از آن‌ها برقراری عدالت در دسترسی و استفاده عموم از منابع اطلاعاتی و

امکان تعامل با سایر گروه‌ها را ممکن است (مأثور و امبانی^۱، ۲۰۰۵: ۳۴۸). منظور از فناوری اطلاعات و ارتباطات در این پژوهش نمرات حاصل از پرسشنامه ۲۵ سؤالی قاسمی (۱۳۹۱) است که چهار بعد نوع استفاده، استفاده از نرم‌افزارهای آموزش، نوع و میزان استفاده از اینترنت، نوع و میزان استفاده از سرویس‌های اینترنتی را مورد بررسی قرار می‌دهد. گویه‌ها با استفاده از مقیاس لیکرت سنجیده شده‌اند. پاسخ‌ها شامل پنج گزینه کاملاً مخالف، مخالف، تا حدودی، موافق و کاملاً موافق بوده است. روایی و پایایی پرسشنامه هم در پژوهش قاسمی (۱۳۹۱) مورد تأیید قرار گرفته است. و میزان ضریب پایایی پرسشنامه (۰/۸۸) است.

جدول شماره ۲: تعریف مفهومی و عملیاتی متغیر مستقل استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی و

اطلاعاتی

آلفای کرونباخ	گویه‌ها	متغیر	
۰/۸۱	تا چه اندازه از فناوری اطلاعات (اینترنت و ...) به منظور استفاده از موارد زیر استفاده می‌کنید؟ از اینترنت برای دریافت و ارسال نامه الکترونیکی استفاده می‌کنم. از برنامه‌های ارائه‌مانند پاورپوینت استفاده می‌کنم. از فناوری اطلاعات برای خواندن متون به صورت صوتی و تصویری استفاده می‌کنم. از سی دی‌های چندرسانه‌ای (مولتی مدیا) استفاده می‌کنم. از رایانه برای ذخیره و بازیابی اطلاعات استفاده می‌کنم. با استفاده از رایانه فایل‌های پی دی اف را می‌خوانم.	نوع استفاده	استفاده از فناوری ارتباطی و اطلاعاتی نوین
۰/۷۸	از پاورپوینت برای انجام کارهایم استفاده می‌کنم. از اس پی اس و دیگر نرم افزارهای آماری استفاده می‌کنم. از نرم افزار ورد و دیگر نرم افزارهای تایپ استفاده می‌کنم. از نرم افزار اکسل استفاده می‌کنم.	استفاده از نرم افزارهای آموزشی	
۰/۷۶	از فناوری اطلاعات و رایانه برای جستجوی اطلاعات تخصصی استفاده می‌کنم. فایل‌های صوتی، تصویری و متنی را با استفاده از رایانه دانلود می‌کنم.	نوع و میزان استفاده از اینترنت	

۱. Mathur and Ambani

	<p>از برگزاری کنفرانس‌های داخلی و خارجی آگاهی پیدا می‌کنم.</p> <p>با استفاده از فناوری اطلاعات با سایر دانش‌آموزان و پژوهشگران در سایر مدارس ارتباط دارم.</p> <p>از پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف استفاده می‌کنم.</p> <p>با استفاده از فناوری اطلاعات به کنفرانس‌های داخلی و خارجی مقاله ارائه می‌دهم.</p> <p>در کنفرانس‌ها شرکت می‌کنم.</p>	
۰/۸۹	<p>از اینترنت برای گروه‌های خبری استفاده می‌کنم.</p> <p>از اینترنت برای گروه‌های مباحث استفاده می‌کنم.</p> <p>از اینترنت برای چت استفاده می‌کنم.</p> <p>از اینترنت برای ارسال ایمیل استفاده می‌کنم.</p> <p>از اینترنت برای کنفرانس ویدئویی استفاده می‌کنم.</p> <p>از اینترنت برای کتابخانه دیجیتال استفاده می‌کنم.</p> <p>از موتورهای جستجوگر مانند گوگل، یاهو و ... استفاده می‌کنم.</p> <p>از اینترنت برای وبگردی استفاده می‌کنم.</p>	<p>نوع و میزان استفاده از سرویس‌های اینترنتی</p>

برای تعیین اعتبار (روایی) پرسشنامه نیز از روش روایی صوری استفاده شده به این صورت که پرسشنامه تهیه شده، توسط اساتید متخصصان مربوطه مورد تأیید قرار گرفته است؛ از سوی دیگر، اعتبار پرسشنامه مذکور مبتنی بر چارچوب نظری و نیز برخوردار از اعتبار در نمونه‌گیری به دست آمده است. به دلیل استفاده از سازه‌های بازتولید هویت جنسیتی و فناوری اطلاعاتی و ارتباطی نوین، گزارش تحلیل عاملی (اعتبار سازه‌ای) نیز در جدول ۳ برای هر دو سازه آمده است. با توجه به جدول زیر همان‌طور که مشاهده می‌شود مقدار آزمون kMO برای شاخص‌های بازتعریف هویت جنسیتی (۰/۸۹۲) و فناوری ارتباطی و اطلاعاتی (۰/۸۴۱) که می‌توان نتیجه گرفت که داده‌ها در هر دو شاخص قابل‌تقلیل به تعدادی عوامل بنیادی هستند و نتیجه آزمون بارتلت نیز در هر دو سازه در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ معنی‌دار است نشان از این دارد که ماتریس همبستگی بین گویه‌ها همانی و واحد نیست، از یک‌طرف بین گویه‌های داخل هر عامل همبستگی متوسط و خوبی وجود دارد و از طرف دیگر بین گویه‌های یک عامل با گویه‌های عامل دیگر هیچ‌گونه همبستگی مشاهده نمی‌شود که نشان از اعتبار این سازه‌ها در تحقیق دارد.

جدول شماره ۳: گزارش تحلیل عاملی (اعتبار سازه‌ای) متغیرها

متغیرها	تعداد گویه‌ها	KMO	بارتلت	احتمال معناداری
بازتعریف هویت جنسیتی	۳۲	۰/۸۹۲	۴۰۰/۵۲۲	۰/۰۰۰
مخالف در برابر کلیشه‌های شغلی	۱۲	-	-	-
میزان مخالفت در برابر کلیشه‌های زبانی	۵	-	-	-
میزان مخالفت در برابر کلیشه‌های جنسیتی خانواده	۸	-	-	-
میزان مخالفت در برابر کلیشه‌های تحصیلی	۷	-	-	-
استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی	۲۵	۰/۸۴۱	۷۵۰/۶۰۰	۰/۰۰۰
نوع استفاده	۶	-	-	-
استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی	۴	-	-	-
نوع و میزان استفاده از اینترنت	۷	-	-	-
نوع و میزان استفاده از سرویس‌های اینترنتی	۸	-	-	-

۵- توصیف و تحلیل یافته‌ها

۵-۱- توصیف یافته‌ها

در این پژوهش جامعه نمونه ۳۶۶ نفر می‌باشند. توصیف جمعیت شناختی نمونه‌های آماری در جدول ۴ خلاصه شده است.

جدول شماره ۴: ویژگی‌های جمعیت شناختی (متغیرهای زمینه‌ای)

عنوان	رده سنی		مقطع تحصیلی			وضعیت تأهل		
	۱۸ تا ۲۸ سال	۲۹ تا ۴۰ سال	کارشناسی بالتر	کارشناسی ارشد	دکتری	مجرد	متاهل	
تعداد	۱۹۱	۱۳۲	۴۳	۱۶۹	۱۱۱	۸۶	۱۸۹	۱۷۷
درصد	۵۲	۳۶	۱۲	۴۷	۳۰	۲۳	۵۲	۴۸

مطابق نتایج به‌دست آمده بیشترین نمونه‌های آماری در رده سنی ۱۸-۲۸ سال، مجرد و در مقطع تحصیلی کارشناسی بوده‌اند.

جدول شماره ۵: شاخص‌های آماری بازتعریف هویت جنسیتی و استفاده از فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی نوین

عنوان	تعداد	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
بازتعریف هویت جنسیتی	۳۶۶	۱۱۲/۳	۲۳/۱۳	۴۴	۱۶۰
استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی	۳۶۶	۹۰/۳۲	۱۵/۰۳	۲۵	۱۲۵

جدول فوق، شاخص‌های آماری متغیرهای بازتعریف هویت جنسیتی و استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی را نشان می‌دهد، میانگین متغیر بازتعریف هویت جنسیتی برابر با ۱۱۲/۳، با توجه به وجود ۳۲ گویه برای سنجش بازتولید هویت جنسیتی با احتساب طیف امتیازها به هر گویه از ۱ تا ۵ (حداقل ۳۲ و حداکثر ۱۶۰)، امتیاز ۳ معادل ۹۶ امتیاز برای این شاخص نشانگر میزان متوسط آماری است، بنابراین میانگین به‌دست آمده بازتعریف هویت جنسیتی زنان را بالا نشان می‌دهد. همچنین با توجه به طیف امتیازها از ۱-۵، میانگین نمره در این شاخص برابر ۴/۶ است. با توجه به میانگین متغیر استفاده از فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی باید اذعان نمود پاسخگویان میزان استفاده خود را از فناوری‌ها بالا گزارش کرده‌اند. با وجود ۲۵ گویه برای سنجش فناوری ارتباطی و اطلاعاتی با احتساب طیف امتیازها به هر گویه از ۱ تا ۵ (حداقل ۲۵ و حداکثر

۱۲۵)، امتیاز ۳ معادل ۷۵ امتیاز برای این شاخص نشانگر میزان متوسط آماری است بنابراین امتیاز به دست آمده معادل ۹۰/۳۲ برای دانشجویان دختر دانشگاه بوعلی سینا، به معنای استفاده آن‌ها از فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح بالا است. با توجه به طیف امتیازها از ۱-۵، میانگین نمره در این شاخص برابر با ۳/۷ برآورد شده است.

۵-۲- تحلیل یافته‌ها

قبل از فرایند آزمون استنباطی فرضیه‌ها جهت اطمینان از نرمال بودن متغیرها اقدام به احتساب آزمون کولموگروف-اسمیرنوف (K-S) شده است. در جدول ذیل نتایج این آزمون آورده شده است. مقدار آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای تطابق توزیع نمونه با توزیع نظری غیر معنی‌دار بوده است بنابراین توزیع متغیرهای موردنظر نرمال بوده است.

جدول شماره ۶: آزمون توزیع نرمال داده‌ها

متغیرها	K-S	Sig
بازتعریف هویت جنسیتی	۰/۸۳	۰/۳۱
استفاده از فناوری نوین ارتباطی و اطلاعاتی	۰/۷۹	۰/۱۹

جدول شماره ۷: ضریب همبستگی بین متغیرهای اصلی تحقیق

متغیر مستقل	متغیر وابسته	شدت رابطه	سطح معناداری	نوع آزمون	نتیجه آزمون	نوع رابطه
استفاده از فناوری ارتباطی و اطلاعاتی نوین	بازتعریف هویت جنسیتی	۰/۴۱	۰/۰۰۰	پیرسون	تأیید	مستقیم

جدول ۷ میزان و شدت رابطه میان متغیرهای اصلی تحقیق (استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی. بازتعریف هویت جنسیتی) را نشان می‌دهد. در فرضیه اصلی (به نظر می‌رسد بین میزان استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی و بازتعریف هویت جنسیتی رابطه وجود دارد) میزان همبستگی بین دو متغیر با سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ و

شدت رابطه ۰/۴۱ / نشان‌دهنده رابطه معنادار بین دو متغیر است. جهت رابطه مثبت و مستقیم است، یعنی با افزایش استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی زنان و دختران میزان بازتعریف هویت جنسیتی آن‌ها افزایش پیدا خواهد کرد. بدین مفهوم که تغییرات در متغیرهای مستقل باعث ایجاد نوسان در متغیر وابسته خواهد شد. پس فرضیه‌های اصلی تحقیق تأیید می‌شوند.

فرضیه ۱: میان نوع استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی و هر یک از ابعاد بازتعریف هویت جنسیتی رابطه وجود دارد.

جدول شماره ۸: ضریب همبستگی میان نوع استفاده از فناوری و هر یک از ابعاد متغیر وابسته

(بازتعریف هویت جنسیتی)

متغیر مستقل	متغیر وابسته	شدت رابطه	سطح معناداری	نوع آزمون	نتیجه آزمون	نوع رابطه
نوع استفاده	مقاومت در برابر کلیشه‌های شغلی	۰/۱۶	۰/۰۰۱	پیرسون	تأیید	مستقیم
نوع استفاده	مقاومت در برابر کلیشه‌های تحصیلی	۰/۲۹	۰/۰۰۰	پیرسون	تأیید	مستقیم
نوع استفاده	مقاومت در برابر کلیشه‌های جنسیتی خانواده	۰/۱۰	۰/۰۴	پیرسون	تأیید	مستقیم
نوع استفاده	مقاومت در برابر کلیشه‌های زبانی	۰/۲۲	۰/۰۰۰	پیرسون	تأیید	مستقیم
نوع استفاده	بازتعریف هویت جنسیتی	۰/۱۶	۰/۰۰۱	پیرسون	تأیید	مستقیم

با توجه به جدول فوق نتایج آزمون ضریب همبستگی نشان می‌دهد که در تمامی موارد مذکور فرضیه اول تحقیق تأیید شده است، بدین معنا که هر کدام از ابعاد بازتعریف هویت جنسیتی با نوع استفاده از فناوری ارتباطی و اطلاعاتی رابطه معنادار و مستقیمی را با شدت مختلف داشته‌اند. بنابراین، فرضیه پژوهش با سطح اطمینان ۹۹ درصد و سطح معناداری ۰/۰۰۰ تأیید می‌شود. بیشترین میزان همبستگی میان نوع استفاده از فناوری و بعد مقاومت در برابر کلیشه‌های جنسیتی تحصیلی با مقدار ۰/۲۹ است.

فرضیه دوم: میان میزان استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی و هر یک از ابعاد بازتعریف هویت جنسیتی رابطه وجود دارد.

جدول شماره ۹: ضریب همبستگی میان استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی و هر یک از ابعاد بازتعریف

هویت جنسیتی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	شدت رابطه	سطح معناداری	نوع آزمون	نتیجه آزمون	نوع رابطه
استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی	مقاومت در برابر کلیشه‌های شغلی	۰/۲۳۹	۰/۰۰۰	پیرسون	تأیید	مستقیم
استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی	مقاومت در برابر کلیشه‌های تحصیلی	۰/۱۸۰	۰/۰۰۰		تأیید	مستقیم
استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی	مقاومت در برابر کلیشه‌های جنسیتی خانواده	۰/۱۰۶	۰/۰۳		تأیید	مستقیم
استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی	مقاومت در برابر کلیشه‌های زبانی	۰/۲۲۸	۰/۰۰۰		تأیید	مستقیم
استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی	بازتعریف هویت جنسیتی	۰/۱۸۲	۰/۰۰۰		تأیید	مستقیم

مطابق جدول ۹ نتایج آزمون ضریب همبستگی نشان می‌دهد که در تمامی موارد مذکور فرضیه دوم تحقیق تأیید شده است، بدین معنا که هر کدام از ابعاد بازتعریف هویت جنسیتی با میزان استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی رابطه معنادار و مستقیمی را با شدت مختلف داشته‌اند. بنابراین، فرضیه پژوهش با سطح اطمینان ۹۹ درصد و سطح معناداری ۰/۰۰۰ تأیید می‌شود. بیشترین میزان همبستگی میان میزان استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی و بعد مقاومت در برابر کلیشه‌های جنسیتی شغلی با مقدار ۰/۲۳ است.

فرضیه سوم: میان نوع و میزان استفاده از اینترنت و هر یک از ابعاد بازتعریف هویت جنسیتی رابطه وجود دارد.

جدول شماره ۱۰: ضریب همبستگی میان نوع و میزان استفاده از اینترنت و هر یک از ابعاد بازتعریف

هویت جنسیتی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	شدت رابطه	سطح معناداری	نوع آزمون	نتیجه آزمون	نوع رابطه
نوع و میزان استفاده از اینترنت	مقاومت در برابر کلیشه‌های شغلی	۰/۱۱۸	۰/۰۱	پیرسون	تأیید	مستقیم
نوع و میزان استفاده از اینترنت	مقاومت در برابر کلیشه‌های تحصیلی	۰/۴۳۲	۰/۰۰۰		تأیید	مستقیم
نوع و میزان استفاده از اینترنت	مقاومت در برابر کلیشه‌های جنسیتی خانواده	۰/۱۰۱	۰/۰۴		تأیید	مستقیم
نوع و میزان استفاده از اینترنت	مقاومت در برابر کلیشه‌های زبانی	۰/۴۸۵	۰/۰۰۰		تأیید	مستقیم
نوع و میزان استفاده از اینترنت	بازتعریف هویت جنسیتی	۰/۲۸	۰/۰۰۰		تأیید	مستقیم

مطابق جدول ۱۰ نتایج آزمون ضریب همبستگی نشان می‌دهد که هر کدام از ابعاد بازتعریف هویت جنسیتی با نوع میزان استفاده از اینترنت رابطه معنادار و مستقیمی را با شدت مختلف داشته‌اند. بنابراین، فرضیه پژوهش با سطح اطمینان ۹۹ درصد و سطح معناداری ۰/۰۰۰ تأیید می‌شود. بیشترین میزان همبستگی میان نوع و میزان استفاده از اینترنت و بعد مقاومت در برابر کلیشه‌های جنسیتی زبانی با مقدار ۰/۴۸ است.

فرضیه چهارم: میان نوع و میزان استفاده از سرویس‌های اینترنتی و هر یک از ابعاد بازتعریف هویت جنسیتی رابطه وجود دارد.

جدول شماره ۱۱: ضریب همبستگی میان نوع و میزان استفاده از اینترنت و هر یک از ابعاد بازتعریف

هویت جنسیتی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	شدت رابطه	سطح معناداری	نوع آزمون	نتیجه آزمون	نوع رابطه
نوع و میزان استفاده از	مقاومت در برابر	۰/۵۸۵	۰/۰۰۰		تأیید	مستقیم

سرویس‌های اینترنت	کلیشه‌های شغلی		پیرسون		
نوع و میزان استفاده از سرویس‌های اینترنت	مقاومت در برابر کلیشه‌های تحصیلی	۰/۴۶۹	۰/۰۰۰	تأیید	مستقیم
نوع و میزان استفاده از سرویس‌های اینترنت	مقاومت در برابر کلیشه‌های جنسیتی خانواده	۰/۳۸۵	۰/۰۰۰	تأیید	مستقیم
نوع و میزان استفاده از سرویس‌های اینترنت	مقاومت در برابر کلیشه‌های زبانی	۰/۵۴۰	۰/۰۰۰	تأیید	مستقیم
نوع و میزان استفاده از سرویس‌های اینترنتی	بازتعریف هویت جنسیتی	۰/۴۹	۰/۰۰۰	تأیید	مستقیم

مطابق جدول ۱۱ نتایج آزمون ضریب همبستگی نشان می‌دهد که هر کدام از ابعاد بازتعریف هویت جنسیتی با نوع و میزان استفاده از سرویس‌های اینترنت رابطه معنادار و مستقیمی را با شدت مختلف داشته‌اند. بنابراین، فرضیه پژوهش با سطح اطمینان ۹۹ درصد و سطح معناداری ۰/۰۰۰ تأیید می‌شود. بیشترین میزان همبستگی میان نوع و میزان استفاده از سرویس‌های اینترنتی و بعد مقاومت در برابر کلیشه‌های جنسیتی شغلی با مقدار ۰/۵۸۵ است.

متغیرهای استفاده از فناوری‌های نوین و بازتعریف هویت جنسیتی بر حسب وضعیت تأهل نیز مورد بررسی قرار گرفته‌اند با توجه به جدول ۱۲ از آنجایی که مقدار معنی‌داری آزمون لون در هر یک از متغیرها از ۰/۰۵ بزرگ‌تر است از نتایج ردیف برابری واریانس استفاده گردید. با توجه به جدول ۱۳ به دلیل معناداری آزمون لون (۲/۱۵) با سطح

خطای ۰/۱۲ و همچنین مقدار t با دو نمونه مستقل که برابر ۲/۴۵ و با سطح معناداری ۰/۰۴ گویای آن است که میانگین استفاده از فناوری نوین ارتباطی و اطلاعاتی بین مجردان و متأهلین تفاوت معناداری با یکدیگر داشته‌اند. بدین معنا که میزان استفاده مجردان از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی بیشتر از متأهلین بوده است. به اصطلاح فرض H_0 که دلالت بر عدم معناداری تفاوت دارد، رد می‌شود و فرض تحقیق تأیید می‌گردد. ولی بین بازتعریف هویت جنسیتی و وضعیت تأهل آنان تفاوت معنادار مشاهده نگردید. به عبارتی این دو گروه با سطح اطمینان ۰/۹۵ باهم مشابه هستند. (به اصطلاح فرض H_0 که دلالت بر عدم معناداری تفاوت دارد، تأیید می‌شود) و با کلیشه‌های جنسیتی مختلف مخالفت و مقاومت خود را ابراز داشته‌اند.

جدول شماره ۱۲: تفاوت معنی‌داری متغیرهای اصلی تحقیق بر حسب وضعیت تأهل

آزمون معناداری T		آزمون لون برای برابری واریانس‌ها			متغیرها
اختلاف میانگین	سطح معناداری (دو دامنه)	T	سطح معناداری	F	
۲/۳۱	۰/۰۴	۲/۴۵	۰/۱۲	۲/۱۵	استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی
۰/۰۳۹	۰/۹۱	۱/۳۳	۰/۱۹	۱/۵۳	بازتعریف هویت جنسیتی

۶- بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باهدف تعیین ارتباط میان میزان استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی و بازتعریف هویت جنسیتی در بین دختران دانشجو در دانشگاه بوعلی سینا همدان انجام شده است. مطابق با یافته‌های توصیفی میانگین متغیر بازتعریف هویت جنسیتی برابر با ۱۱۲/۳، به دست آمده است. میانگین به دست آمده میزان بازتعریف هویت جنسیتی زنان را بالا نشان می‌دهد. در واقع دانشجویان مورد بررسی میزان مقاومتی یا مخالفتی که در برابر هویت سنتی یا باورهای کلیشه‌ای از خود نشان می‌دهند را بالا گزارش کرده‌اند. که با نتایج تحقیق رهبر مهر پو و همکاران (۱۳۹۸) و نقدی و همکاران (۱۳۹۷) مبنی بر بالا بودن میزان مقاومت و مخالفت (بازتعریف هویت جنسیتی) مطابقت

دارد. ولی با نتایج تحقیق یوسف وند و همکاران (۱۳۹۹) و قاسمی و همکاران (۱۳۹۵) همسو نیست. یوسف وند به این نتیجه رسیده‌اند که ۸۴ درصد پاسخگویان مقاومت پایین یا متوسطی در مقابل کلیشه‌های جنسیتی از خود نشان داده‌اند. قاسمی نیز ابراز داشته است میانگین به دست آمده، هویت جنسیتی افراد، کمتر از حد متوسط است. همچنین با توجه به میانگین متغیر استفاده از فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی باید اذعان نمود پاسخگویان میزان استفاده خود را از فناوری‌ها بالا (۹۰/۳۲) گزارش کرده‌اند.

نتایج همبستگی میان دو متغیر اصلی تحقیق در فرضیه اصلی (به نظر می‌رسد بین میزان استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی و بازتعریف هویت جنسیتی رابطه وجود دارد) حاکی از همبستگی در سطح متوسط و خوبی است. در سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ و شدت رابطه ۰/۴۱ نشان‌دهنده رابطه معنادار بین دو متغیر است. به عبارتی با افزایش استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی زنان و دختران میزان بازتعریف هویت جنسیتی آن‌ها افزایش پیدا خواهد کرد. که بدین لحاظ فرضیه اصلی تحقیق مورد تأیید قرار گرفت. نتیجه آزمون فرضیه اصلی تحقیق با نتایج مقاله یوسف وند و همکاران (۱۳۹۹) مطابقت ندارد. نتایج تحقیق آن‌ها حاکی از عدم معناداری رابطه میان استفاده از رسانه‌های جدید با کلیشه‌های جنسیتی است. ولی با نتایج تحقیق رهبر مهر پو و همکاران (۱۳۹۸) و نیک‌خواه و راوندی (۱۳۹۶) و پژوهش کریمی (۱۳۹۴) و نتایج تحقیق باستوتی نا سگویتا (۲۰۱۸) و تحقیق کریمی (۲۰۱۵) مبنی بر ارتباط میان استفاده از فناوری‌های ارتباطی نوین، رسانه‌های جدید با بازتعریف هویت جنسیتی همسو است. از دیدگاه گیدنز تصور می‌شود افراد هر چه بیشتر به بازاندیشی و بازتعریف هویت شخصی بپردازند، مقاومت بیشتری در برابر کلیشه‌های جنسیتی که طرح‌واره‌های ثابت و غیرقابل انعطاف‌پذیری هستند، نشان می‌دهند و این طرح‌واره‌های کلیشه‌ای را بیشتر مورد چالش قرار می‌دهند. پس بر اساس نظر آنتونی گیدنز می‌توان به این نتیجه رسید که بازاندیشی برابر با مقاومت بیشتر در مقابل کلیشه‌های جنسیتی می‌باشند. در واقع، منظور از بازاندیشی و مقاومت در برابر کلیشه‌ها، ترکیب اندیشه و کنش است، در صورتی که سنت و عرف را به چالش بکشند و از ضمانت سنت و عرف برخوردار نباشند. از نظر گیدنز در بازاندیشی و بازتعریف نسبت به هویت متغیرها و نیروهای زیادی دخیل می‌باشند که به رسانه‌های جهانی، فضاهای مجازی، فناوری‌های جدید ارتباطی، هویت دینی و فعالیت‌های مدنی اشاره می‌کند و اعتقاد دارد که اگر دسترسی به رسانه‌های جدید از جمله شبکه‌های

اجتماعی مجازی، فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی بیشتر باشد، احتمال میزان بازاندیشی هویتی در فرد هم بیشتر است.

در مورد همبستگی میان هر یک از ابعاد متغیر مستقل استفاده از فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی نوین (نوع استفاده، نوع و میزان استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی، نوع و میزان استفاده از اینترنت، نوع و میزان استفاده از سرویس‌های اینترنتی) و ابعاد متغیر وابسته بازتعریف هویت جنسیتی (مخالفت و مقاومت در برابر کلیشه‌های شغلی، مقاومت در برابر کلیشه‌های زبانی، مقاومت در برابر کلیشه‌های جنسیتی خانواده) باید اذعان داشت که هرکدام از ابعاد بازتعریف هویت جنسیتی با نوع استفاده از فناوری ارتباطی و اطلاعاتی، میزان استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی، نوع و میزان استفاده از اینترنت و نوع و میزان استفاده از سرویس‌های اینترنتی رابطه معنادار و مستقیمی را با شدت مختلف داشته‌اند. بنابراین، فرضیه‌های فرعی پژوهش با سطح اطمینان ۹۹ درصد و سطح معناداری ۰/۰۰۰ تأیید می‌شوند. که نتایج کلیه آزمون‌ها با نتیجه تحقیق رهبر مهر پو و همکاران (۱۳۹۸) همسو است. در اولین فرضیه فرعی، بیشترین میزان همبستگی میان نوع استفاده از فناوری و بعد مخالفت با کلیشه‌های جنسیتی تحصیلی با مقدار ۰/۲۹ است. در دومین فرضیه بیشترین میزان همبستگی میان میزان استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی و بعد مخالفت با کلیشه‌های جنسیتی شغلی با مقدار ۰/۲۳ است. در سومین فرضیه بیشترین میزان همبستگی میان نوع و میزان استفاده از اینترنت و بعد مخالفت با کلیشه‌های جنسیتی زبانی با مقدار ۰/۴۸ است. در چهارمین فرضیه فرعی بیشترین میزان همبستگی میان نوع و میزان استفاده از سرویس‌های اینترنتی و بعد مخالفت با کلیشه‌های جنسیتی شغلی با مقدار ۰/۵۸۵ است. طبق رویکرد نظری ریچارد جنکینز، جنسیت مهم‌ترین عاملی است که به تجربه فرد سامان می‌دهد و آن را در خویشتن ادغام می‌کند. بنابراین ساختار اجتماعی و فرهنگی همه جوامع انسانی به شدت متأثر از تفاوت‌های جنسیتی است که غالباً علمی یا طبیعی نمایانده می‌شوند، اما در واقع بر ساخته اجتماع هستند و به‌ویژه متأثر از تصورات قالبی و ایدئولوژی‌های جنسیتی هستند.

بر اساس نتایج مقدار t با دو نمونه مستقل که برابر ۲/۴۵ و با سطح معناداری ۰/۰۴ گویای آن است که میانگین استفاده از فناوری نوین ارتباطی و اطلاعاتی بین مجردان و متأهلین تفاوت معناداری با یکدیگر داشته‌اند. بدین معنا که میزان استفاده مجردان از

فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی بیشتر از متأهلین بوده است. ولی بین بازتعریف هویت جنسیتی و وضعیت تأهل آنان تفاوت معنادار مشاهده نگردید. نتایج این تحقیق با نتایج پژوهش رضا پور و همکاران (۱۳۹۵) مبنی بر عدم معناداری تفاوت هویت جنسیتی بر حسب وضعیت تأهل افراد مطابقت دارد.

جامعه ایرانی در سال‌های اخیر از لحاظ پرداختن به موضوعات و مسائل زنان دستخوش تغییر و تحولات عینی و ملموس بسیاری شده است. طبیعی است که این تحولات بر هویت و مکانیزم شکل‌گیری و هویت‌یابی تأثیرات شگرفی گذاشته باشد. به همین دلیل امروزه هویت زن ایرانی ترکیبی باز اندیشانه از هویت‌های سنتی و مدرن است. در چنین چارچوبی زنان جامعه ما با تکیه بر دو رویکرد سنتی و مدرن و حتی ترکیب این دو هویت، در پی بازتعریف هویت جنسیتی خود هستند. در جامعه ایران هویت‌ها شکلی سیال و متغیر یافته‌اند. یکی از مهم‌ترین منابع تغییر هویت‌ها در جامعه امروزی، از جمله در عرصه زندگی زنان، فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی می‌باشند. چنانچه مشاهده شده است که نگرش‌های کاربران درباره تغییرات هویتی خود از زمان بهره‌گیری از فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی تاکنون، بیانگر دستیابی آنان به برخی از شاخص‌های کلیدی هویت بازاندیشانه است.

۷- منابع

- آبوت، پاملا؛ والاس، کلر (۱۳۸۰)، **جامعه‌شناسی زنان**، ترجمه منیژه نجم عراقی، تهران، نشر نی.
- احیایی، پویان؛ مبارک بخشایش، مرتضی (۱۳۹۵)، تحلیل رابطه استفاده از شبکه اجتماعی فیس‌بوک با هویت جنسیتی در بین دانشجویان دانشگاه تبریز، **مجله مطالعات جامعه‌شناسی**، سال ۷، شماره ۲۷، تابستان، صص: ۴۱-۶۲.
- اولسون، دیوید (۱۳۷۷)، **رسانه‌ها و نمادها: صورت‌های بیان و ارتباط آموزش**، ترجمه محبوبه مهاجر، تهران، انتشارات سروش.
- بهشتی، سید صمد؛ حیدری، آرمان؛ مدیر نژاد، عاطفه (۱۴۰۰)، مدل‌سازی تأثیر رسانه‌ها بر انتظارات نقش جنسیتی مورد مطالعه: افراد ۱۵ سال به بالای شهر یاسوج، **پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران**، سال دهم، شماره ۲، پیاپی (۳۳)، تابستان، صص: ۷۳-۹۸.
- پیشگامی فرد، زهرا؛ انصاری زاده، سلمان؛ کریمی، افشین؛ پرهیز، فریاد (۱۳۹۰)، تعامل در فضای سایبر، تأثیر آن بر هویت زنان در ایران (مطالعه موردی دانشجویان دختر دانشگاه تهران)، **مجله**

- زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، دوره ۸، شماره ۲، شماره پیاپی ۲۲۱۱۰۵، تیر، صص: ۱۸۹-۲۰۹.
- پیشگامی فرد، زهرا (۱۳۸۸)، هویت دختران و زنان جوان ایرانی و نقش آن در تمدن سازی، **مجله زن و فرهنگ و هنر**، دوره اول، شماره ۱، صص: ۱۳۷-۱۵۷.
- جنکیز، ریچارد (۱۳۸۱)، **هویت اجتماعی**، ترجمه تورج یاراحمدی، تهران، نشر شیرازه.
- خواججه‌نوری، بیژن؛ پرنیان، لیلا (۱۳۹۴)، مطالعه رابطه جهانی‌شدن فرهنگی و هویت اجتماعی (مورد مطالعه زنان شهر کرمانشاه)، **مجله جامعه‌شناسی کاربردی**، شماره ۲۶ (۱)، صص: ۶۵-۸۴.
- رابرتسون، رونالد (۱۳۸۲)، **جهانی شدن، تئوری اجتماعی و فرهنگ جهانی**، ترجمه کمال پولادی، تهران، نشر ثالث (تاریخ انتشار به زبان فارسی ۱۹۹۲).
- ربیعی، علی (۱۳۸۷)، رسانه‌های نوین و بحران هویت، **فصلنامه مطالعات ملی**، دوره ۳۹، سال ۹، شماره ۴، صص: ۱۴۹-۱۷۵.
- ربیعی، علی؛ عبدالهی، عظیم السادات؛ شیروی خوزانی، یاسر (۱۳۹۴)، بررسی رابطه تماشای تلویزیون های ماهواره ای با هویت جنسیتی دختران شهر اصفهان، **فصلنامه مطالعات اجتماعی روان شناختی زنان**، شماره ۳، پیاپی (۴۴)، صص: ۹۹-۱۲۸.
- رضاپور، داریوش؛ چنانی نسب، حسن؛ باقری، رحمان (۱۳۹۵)، بررسی رابطه جامعه پذیری و هویت جنسیتی (مطالعه موردی: دانشجویان دختر دانشگاه پیام نور دزفول)، **مجله زن در فرهنگ و هنر**، دوره ۸، شماره ۳، پاییز، صص: ۳۳۳-۳۴۸.
- رضادوست، کریم؛ مولایی، جابر؛ طوافی، پویا (۱۳۹۹)، تأثیر ابعاد جهانی‌شدن بر هویت جنسیتی (مورد مطالعه جوانان شهر آبدانان)، **مجله مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان**، سال ۱۸، شماره ۲، تابستان، صص: ۴۳-۸۰.
- رهبر مهر پو، بهناز؛ رشیدی، احتشام؛ دانایی، ابوالفضل (۱۳۹۸)، تبیین رابطه شبکه اجتماعی مجازی اینستاگرام و بازتعریف هویت جنسیتی زنان، **فصلنامه پژوهش‌نامه زنان**، سال دهم، شماره ۲، تابستان، صص: ۸۵-۱۱۲.
- ساروخانی، باقر؛ رفعت جاه، مریم (۱۳۸۳)، زنان و بازتعریف هویت اجتماعی، **مجله جامعه‌شناسی ایران**، دوره ۵، شماره ۲، صص: ۱۳۳-۱۶۰.
- صانع پور، مریم (۱۳۹۰)، "هویت در عصر رسانه های دیجیتال." **دو فصلنامه مطالعات بین رشته ای رسانه و فرهنگ (علمی)** (۱)، ۲: ۱۱۵-۱۳۰.

عنبرین، زینب (۱۳۸۸)، بررسی رابطه میزان استفاده از اینترنت و هویت فرهنگی جوانان، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی، دانشگاه الزهراء.

قاسمی، حجت (۱۳۹۱). بررسی میزان استفاده از فناوری اطلاعات و بهبود مهارت‌های اجتماعی دانشجویان دانشگاه تهران، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران. کریمی، یزدان (۱۳۹۴)، بررسی تأثیر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی بر بازنندیشی هویت جنسیتی (مطالعه موردی: جوانان شهر تهران)، دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.

کنعانی، محمدمین؛ حمیدی فر، مهدی؛ قربانی، ابودر (۱۳۹۶)، بررسی تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر هویت جنسیتی مادران و دختران: مطالعه‌ای در شهر رشت، فصلنامه توسعه اجتماعی (توسعه انسانی سابق)، دوره ۱۱، شماره ۳، بهار، صص: ۹۷-۱۲۸.

گیدنز، آنتونی (۱۳۸۷)، تجدد و تشخیص: جامعه و هویت شخصی در عصر جدید، ترجمه ناصر موفقیان، تهران، نشر نی.

گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸)، راه سوم، بازسازی سوسیال دموکراسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نشر شیرازه.

گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸)، جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نشر نی.

نرسیاس، امیلا (۱۳۸۳)، مردم‌شناسی جنسیت، تهران، انتشارات افکار سازمان میراث فرهنگی. نقدی، اسدالله؛ معمار، ثریا؛ داستانی، مریم (۱۳۹۷)، جنسیت و شهر، مطالعه مصرف‌گرایی و بازتعریف هویت زنان (مورد مطالعه: زنان دهه‌های ۵۰، ۶۰ و ۷۰ شهر اصفهان)، مجله مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال ۸، شماره ۲۶، بهار، صص: ۶۳-۹۲.

نیک‌خواه قمصری، نرگس؛ منصوریان راوندی، فاطمه (۱۳۹۶)، ابزارهای جهانی‌شدن و هویت جنسیتی (مورد مطالعه: شهروندان ۱۵-۴۵ سال شهر کاشان)، فصلنامه جامعه‌شناسی سبک زندگی، سال سوم، شماره ۹، بهار و تابستان، صص: ۲۵۱-۲۸۷.

یوسف وند، سامان؛ کاردانی عبدالطیف؛ رئیسی، سمیه (۱۳۹۹)، از مقاومت تا پذیرش کلمه‌های جنسیتی در میان دختران بلوچ (مطالعه: دانشجویان دانشگاه ولایت ایرانشهر)، فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، دوره ۲، شماره ۴، زمستان، صص: ۱-۲۱.

-Aramendia-Muneta, M. E., Olarte-Pascual, C., & Hatzithomas, L. (2020). Gender stereotypes in original digital video advertising. *Journal of Gender Studies*, 29(4), 403-419.

- Alishahi. A & Reffiei. M & Souchelmaei. Hs, (2019), The Prospect of Identity Crisis in the Age of Globalization, *Global Media Journal*, Vol: 17, No: 32: 184, pp: 1- 4.
- Burbach, R. (2009) *Globalization and its discontents: The rise of postmodern socialism*, London: Pluto, PP: 14-15.
- Carlson, N. R., Buskist, W., Heth, C. D., & Schmaltz, R. (2009). *Psychology: The science of behavior*, fourth Canadian edition with MyPsychLab. Pearson Education Canada
- Dasgupta, Debastuti.(2018). Gender Portrayal in Age of Social Networking Sites: An Analytical Discussion, *Amity Journal of Media & Communication Studies*, Vol. 8, No. 1, pp: 42- 48.
- Dunn, R. G. (1998). *Identity crises, a social critique of postmodernity*, Minneapolis, London: University of Minnesota Press.
- Karimi. Sedigheh, (2015), Iranian Women's Identity and Cyberspace: Case study of Stealthy Freedom, Research Gate, *Journal of social science studies*, Vol: 2, No: 1, pp: 221- 233.
- Lorber, J. (2000). Social Construction of Gender, in Edgar F. Borgatta and Rhonda g.v. Montgomery, *Encyclopedia of Sociology*, New York: McMillan Reference.
- Mathur, A. and Ambani, D. (2005). ICT and rural societies: opportunities for growth. *The international information and library review*, 37(4): 345-351.
- Rosenau, J.N. & E.O. Czempiel. (Eds.) (1989) *Global change and theoretical challenge*, Lexington: MA Lexington books.
- Song, J. (2019). "She Needs to Be Shy!": Gender, Culture, and Nonparticipation Among Saudi Arabian Female Students. *Tesol Quarterly*, 53(2), 405-429.